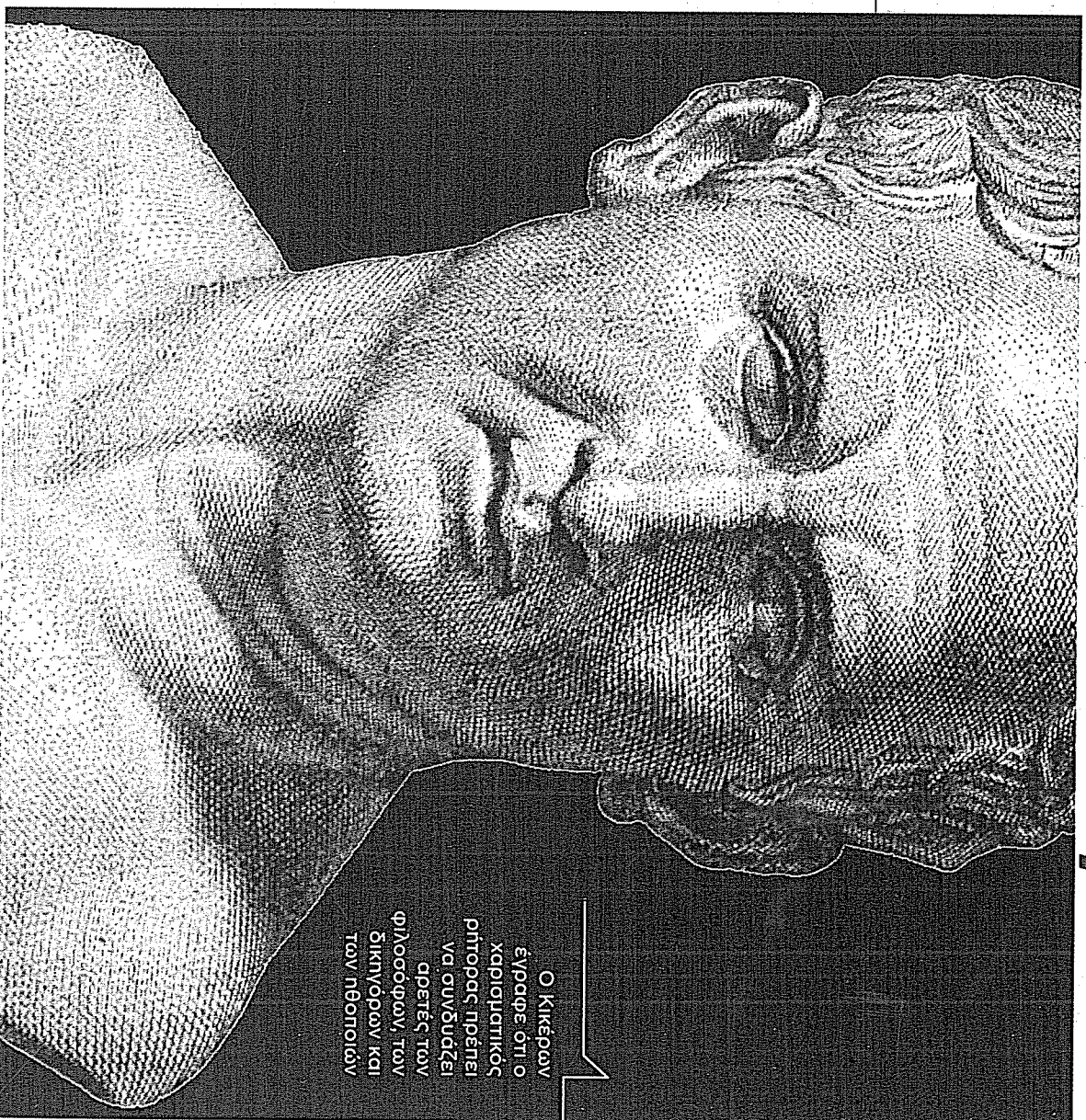

Δοκίμιο

Ο Κιρίανον έγραψε ότι ο χαρismaticός πητορας πρέπει να συνδυάζει αρετές των φιλοσόφων των δικηγόρων και των ηθοποιών

Η τέχνη της πειθούς

Μια ιστορική επισκόπηση της κλασικής ρητορικής και της προκτικής της χρήσης στον καθημερινό λόγο

ΤΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ Ι. ΚΑΛΛΙΠΗ

Ο *Γουήστον Τσορτσιλ*, ένας από τους πλέον ικανούς ρήτορες της σύγχρονης εποχής, πίστευε ότι η ρητορική είναι η πιο σημαντική αρετή που βρίσκουμε στον άνθρωπο. Διότι είναι μια δύναμη πιο ισχυρή από την ισχύ των βασιλέων και, πρωτίστως, ανεξάντητη: ακόλια και όταν όλοι εγκαταλείβουν έναν ικανό ρήτορα, εκείνος παραμένει υπολογισίμο μέγεθος. Υπό το πρίσμα αυτό, η ρητορική είναι πράγματι απαραίτητη για έναν άνθρωπο που θέλει να επιτύχει τους στόχους του και να καταξιώσει την ύπαρξή του. Παρά ταύτα, είναι μία «τέχνη» που μοιάζει να χάνεται, καθώς όλο και περισσότερο η συντομογραφία των ανθρώπων περιορίζεται σε συντομογραφίες και συνθήματα, δίχως έμφραση στα επιχειρήματα.

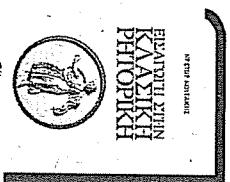
Αλλοστε, όσο χαρismaticός κι αν είναι ένας ομιλητής, η τέχνη αυτή διδάσκεται και εξελίσσεται. Ο Τσόρτσιλ, όπως και ο *Δημοσθένης*, δοκίμασε σκληρά για να γίνει ο ρήτορας που όλοι γνωρίζουμε. Η ιστορική επικονωνία απαιτεί ενδελεχή γνώση του αντικειμένου, άφθονη οργάνωση και τεκμηρίωση της ύλης, ειλικριναιότητα του λόγου με στοιχεία καλλιτείας, και ακρίβη, ισχυρή μνήμη και υποκριτικό ταλέντο. Όπως χαρακτηριστικά γράφει ο *Κιρίανον* στον *Τέλειο Πητορα* (1.128), ένας τέτοιου είδους ρήτορας θα πρέπει να διαθέτει «όχι μόνο τη λεπτοσφύη οξύνοια των διαλεκτικών και τη βεβυστοχαστή λογική των φιλοσόφων, αλλά από πάνω και πρόπος ποιητικούς του εκφράζοσθα, και τη μνήμη των δικηγόρων, και τη φωνή των τραγωδών, και τις χειρονουμίες των διασημότερων ηθοποιών».

Ο αναχωρητισμός του Βρυκενοστίν κατά τα χρόνια της διδασκαλίας του σε δημοτικά σχολεία της Αυστρίας αντικατοπτρίζει την αίσθησή του ότι μετά το *Tractatus* είχε κλείσει τους λογαριασμούς του με τη φιλοσοφία. Ο δαίμονας του Χάιντεγκερ, με τη μορφή της οκείνης, «πάντοτε όταν αναδύεται από μέσα του, [...] τον εξάθει σε νέες ερωτικές περιπέτειες» αποτυπώνοντας την εγωκεντρική όψη ενός ακαδημαϊκού που έκλεισε και χειραγωγεί αδίστακτα διάνοιες όπως εκείνες της *Χάνα Απερ* και της *Ελίζαβεθ Μπλόγγαν*. Η σκεπτικότητα του Κασίρερ ως «στοχαστή του εμπικρού» εκφράζεται στην υπερόδοση της δημοκρατίας της Βαϊμάρης με τη μυημελώδη επερισκή ομιλία του 1928 στο δηλαρχείο του Αμβούργου για τα 10 χρόνια από τη θέσπιση του νεργμανικού συντάγματος.

Το καθαρά βιογραφικό στοιχείο ανοδικώνεται εξίσου σημαντικό με την περιπέτεια της φιλοσοφίας, καθώς υπαινικτικά ο συγγραφέας συχετίζει χαρκτηρήα και στοχασμό. Εδώ ο φάνεур Μπένιγμαν και ο αστός Κασίρερ αποτελούν τα δύο άκρα μεταξύ των οποίων κινούνται ο κρυπτικός Βρυκενοστίν και ο εγωκεντρικός Χάιντεγκερ. Μεταξύ Παρισίου, Βερολίνου, Μόσχας, κριτικής επιφυλακδογγραφίας και μεγαλειήβολων συλλήψεων, της συζύγου του και της ερωμένης του, Άστια Λάτσια, το έργο του Βάκτερ Μπένιγμαν, με την εξαίρεση της *Καταγωγής του πένθιμου νεργμανικού δηλατος*, παραμένει αποσοματικό. Αντίθετα, ο παραγωγικός Κασίρερ ολοκληρώνοντας το φθινόπωρο του 1927 την εξανθητική εργασία στον τρίτο τόμο της *Φιλοσοφίας των συμβολικών μορφών* «συνεχίζει σαν να μη συνέβη τίποτα». Μετά τη διαδικοσία της εξέτασης του *Tractatus* ως διδακτορικής διατριβής και χωρίς να έχει ξεκαθαρίσει περισσότερο τα ακοτεινά σημεία που του έχουν τεθεί, ο Βρυκενοστίν βγαίνει από την αίθουσα λέγοντας στους εξέταστές Μπέρπαρ Ράσελ και *Τζ. Ε. Μορ* «δεν πειράζει, ξέρω ότι ποτέ δεν θα το καταλάβετε». Η αντίληψη του Χάιντεγκερ για τον εαυτό του και τους άλλους συνοψίζεται στα γράμματα που γράφει στην ερωμένη του, Χάνα Απερ, και στη σύζυγό του, Ελζαβίτε, στις αρχές Ιουλίου του 1925: «καλεί την πρώτη να έρθει κοντά του (*έλα Παρσασκευή* το βράδυ, όπως την τελευταία φορά) γωρίζοντας ότι η δεύτερη θα επισκεφθεί τους γονείς της στο Βιουμάντεν λόγω των νενεθίων της (στην ημέρα αυτή θέλω να σε συχαριστήσω για τη φροντίδα που μου προσφέρεις κι για τη συνεργασία σου)». Ο Χάιντεγκερ δεν απευθύνεται στις παραλήπτρες ως πραγματικά αυτόνομα πρόσωπα, παρατηρεί ο Αϊλενμπεργκερ, «αλλά τις ειπαινει στο πλαίσιο μιας σχέσης άετρουπνικής τάξεως – ως μέσο προς την επίτευξη ενός σκοπού. Ο ιερός αυτός σκοπός είναι η αποστολή του στοχασμού».

Με φόντο την ιστορία

Εκυστική συλλογική βιογραφία και άπρα φιλοσοφική επισκόπηση ταυτόχρονα, το βιβλίο του Βόλφραμ Αϊλενμπεργκερ διαπλέκει ιδανικά τις έννοιες και τα πρόσωπα προβάλλοντας τα τελικά στο φόντο των γενονότων της περιόδου, από την παύση του κομμουνιστικού καθεστώτος στη Σοβιετική Έωση ως το «κράχ» του 1929. Αντιμενόμενα, ίσως, ο επιλογος είναι ο ναζισμός που εκδίδεται τον Κασίρερ από τη θέση του το 1933, οδηγεί τον Μπένιγμαν στην αυτοκτονία το 1940 και εμπνέει τον Χάιντεγκερ να ταυτίσει το «είναι» με τον *Χιζλερ*: «Κανόνας του Είναι σας δεν είναι τα θεωρήματα και οι "ιδέες". Ο ίδιος ο φόνος και εκείνος μόνο είναι η σημερινή και η μελλοντική νεργμανική πραγματικότητα και ο νόμος της». Ο σφινκοσοσιαλισμός καθυποτάσσει προσωρινά τους φιλοσόφους – πήλην Βρυκενοστίν, ο οποίος ασφαλής στη Βρετανία επιλέγει ως καθηγητής πλέον του Κέμπριτζ, τον τίτλο των πρώτων διαλέξεών του που είναι και η τελευταία λέξη του βιβλίου: «Φιλοσοφία».

ΝΕΣΤΟΡ ΚΟΥΡΑΚΗΣ
Εισαγωγή στην
Κλασική Ρητορική

Εκδόσεις
Hippasus, 2021,
σελ. 336, τιμή
25,23 ευρώ

Όλα αυτά ακούγονται πολύ περιηλοκά. Μπορεί ένας ανδός μορφωμένος άνθρωπος να κατακτήσει τη ρητορική τέχνη και την επικονωνιακή τεχνική; Την αντίθεση στο ερώτημα αυτό επιχειρεί να δώσει το βιβλίο *Εισαγωγή στην Κλασική Ρητορική* (εκδ. Hippasus) του ομότιμου καθηγητή της Νομικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών *Νέστορα Κουράκη*. Το ερώτημα αναδύεται σε είκοσι πρακτικά υποερωτήματα, ώστε ο αναγνώστης να γνωρίζει κάθε φορά τι πρέπει να προσέχει στον προφορικό του λόγο ή και στο γραπτό του κείμενο, όταν τα παρουσιάζει στο κοινό. Ζητήματα όπως το είδος του κοινού στο οποίο αυτός απευθύνεται, ο τρόπος επιλογής του θέματος του και εξεύσεσης των επιχειρημάτων του και τα στοιχεία καλλιτείας που θα δώσουν έμφραση και γοητεία στον λόγο του αναδύονται στο βιβλίο αυτό κατά πρόπο ευθύνοτο, αλλά, κατανοητό και ξεκάθαρο.

Ολοκληρωμένη «Άλιστα ελέγχου»

Ο αναγνώστης έχει στη διάθεσή του μία ολοκληρωμένη «Άλιστα ελέγχου» (checklist) για τα σημεία εκείνα του λόγου του που θα προσδώσουν στο λεγόμενα του πειθό και δύναμη. Επίσης, στο πρώτο μέρος του έργου υπάρχει και μια εμπειροπαιτωμένη ιστορική εισαγωγή, ώστε ο αναγνώστης να μυηθεί στις «ρίξες» του δένδρου της ρητορικής και να μπορεί έτσι να εκτιμήσει, να ενδυναμώσει και εν τέλει να δειχτεί τους καρπούς του. Η ελληνική βιβλιογραφία είχε ανάγκη από ένα βιβλίο που συνδυάζει θεωρητικές προσεύσεις με ιδέες πρακτικού χαρακτήρα για την επιτυχία ενός ρητορικού λόγου. Το κενό αυτό καλύπτεται με τον καλύτερο τρόπο, καθώς ο συγγραφέας του *Νέστορα Κουράκη*, διεθνώς αναγνωρισμένος καθηγητής των Ποντικών Επιστημών, αλλά και με πολυοχιδή συγγραφική καταξίωση στον χώρο των κλαοικών σπουδών (ένως homo universalis, όπως τον χαρακτηρίζει στον πρόλογο ο *Αχιλλεύς Αμυλιανθής*), ήταν ίσως ο καταλληλότερος να φέρει εις πέρας αυτό το δύσκολο εγχείρημα. Σε μία εποχή που απαιτεί ιδιαίτερη ικανότητα στην επικονωνία, είναι σημαντικό να αφιερώσουμε λίγο χρόνο για να ασκηθούμε στις κλασικές και αθάνατες τεχνικές της ρητορικής και του επιχειρήματος.

Ο κ. Κωνσταντίνος Ι. Καλλιπής είναι λέκτορας στη Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου του Εσσεξ.